

Etnografski zapisi u Reggio koncepciji predškolskog odgoja

Vranković, Dobrila

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:764360>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

ETNOGRAFSKI ZAPISI U REGGIO KONCEPCIJI
PREDŠKOLSKOG ODGOJA

DOBRILA VRANKOVIĆ

Split, 2017.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE

ZAVRŠNI RAD

ETNOGRAFSKI ZAPISI U REGGIO KONCEPCIJI
PREDŠKOLSKOG ODGOJA

Kolegij: Konceptije i pristupi u predškolskom odgoju

MENTOR:
dr.sc. Branimir Mendeš

STUDENTICA:
Dobriła Vranković

Split, lipanj 2017.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Alternativne pedagoške ideje	3
2. Reggio Emilia koncepcija	5
3. Osnovna polazišta Reggio pedagogije.....	7
3.1 Slika o djetetu u Reggio pedagogiji.....	8
3.2 Kreativnost i ekspresivne aktivnosti u predškolskoj ustanovi.....	9
4. Rad na projektu prema načelima Reggio pedagogije	11
4.1. Okruženje kao podloga za oblikovanja projekta	13
5. Dokumentacija procesa učenja djece tijekom projekta.....	15
5. 1. Etnografski zapisi	17
5. 2. Funkcije dokumentacije.....	18
6. Praktični dio u dječjem vrtiću „Grlica“	20
6.1. O dječjem vrtiću „Grlica“	20
6.2. Okruženje unutar dječjeg vrtića „Grlica“	20
6.3. Projekt „Baštionica“ i dokumentiranje dječjih radova	25
7. Zaključak.....	31
8. Sažetak	32
9. Summary	33
10. Literatura	34
11. Popis slika.....	35

1. Uvod

Na dijete se više ne gleda kao u tradicionalnom kurikulumu te se smatra da se kurikulum treba graditi na interesima djece. Dijete se shvaća kao osobu bogatu potencijalima, zainteresiranu za stupanje u interakciju sa svojom okolinom koja uči aktivno stvarajući svoja znanja kroz istraživanje i pregovaranje. Stoga je bilo potrebno smisliti suvremeni kurikulum koji uključuje i neke alternativne programe kojih je danas sve više. Neki od tih programa zastupljeni su samo na određenim područjima, dok su Waldorf koncepcija, koncepcija Marije Montessori i Reggio koncepcija prihvaćene diljem svijeta. U ovom radu govorit će se o Reggio koncepciji i radu na projektu koji je temelj ove koncepcije kao i važnosti dokumentacije.

Utemeljiteljem Reggio koncepcije smatra se Loris Malaguzzi. Sam sebe opisuje kao tvrdoglavu, ali upornu osobu. Htio je pobijediti samog sebe i naučiti se nositi sam sa sobom, a također je htio pobijediti sve one koji razmišljaju kao on, bolje od njega ili drugačije od njega. Kao rezultat toga, Malaguzzi je uporno radio sa svojim kolegama u Reggio Emilia koncepciji kako bi unaprijedio razumijevanje na koji način djeca uče i kako bi potvrdio i objavio svoje poimanje djeteta kao kompetentne i samopouzdanе osobe u što je strastveno vjerovao.

U središtu Reggio koncepcije stoji dijete i njegovi interesi. Zagovornici ove koncepcije smatraju da sve treba polaziti od dječjih interesa pa se i sama koncepcija temelji na radu na projektu. Kada se govori o radu na projektu misli se na sklop aktivnosti u kojima jedno ili više djece dublje proučavaju neku temu ili problem. Svaki projekt mora polaziti od interesa djece te se smatra da je dijete sposobno konstruirati svoje znanje te ga izraziti kroz sto jezika tj. na sto načina. Odgajatelji služe u ovoj koncepciji kako bi djeca produblivala svoja znanja te da omogući djeci bogato poticajno okruženje obogaćeno raznim materijalima na temelju promatranja i osluškivanja djece. Svrha ove koncepcije je dati djeci dovoljno slobode kako bi spoznala da su kompetentna za samostalno učenje.

Tema ovog rada su „Etnografski zapisi u Reggio koncepciji predškolskog odgoja“. Etnografski zapisi su neprocjenjivo vrijedan alat u stvaranju kvalitetnog odgojno-obrazovnog procesa. U ovom radu ću prvo govoriti o radu na projektu i važnosti dokumentacije kako bi se istaknule važnosti što nam ona sve pruža.

Prvo poglavlje rada govori o alternativnim pedagoškim idejama i školi koja podržava prirodno učenje djeteta.

U drugom poglavlju se govori o Reggio Emilia koncepciji i o Lorisu Malaguzziu kao utemeljitelju Reggio koncepcije.

U trećem poglavlju se iznose osnovna polazišta Reggio pedagogije. Naglašava se važnost slike djeteta kao osobe bogate potencijalima koja je sposobna za kreativno izražavanje i razvijanje.

Četvrto poglavlje govori o radu na projektu kao temelju Reggio koncepcije. Naglašava se važnost učenja čineći i važnost zajedničkih rasprava djece i odgajatelja o vlastitim iskustvima učenja. Okruženje djeluje kao poticajna sredina za razvoj djetetova identiteta.

Peto poglavlje se odnosi na područje dokumentacije. Naglašava važnost dokumentiranja dječjih radova, iskaza i slično. Etnografski zapisi omogućavaju odgajatelju bolje razumijevanje djeteta.

Posljednje, šesto poglavlje odnosi se na praktični dio izveden u dječjem vrtiću Grlica u Splitu koji koristi elemente Reggio koncepcije.

2. Alternativne pedagoške ideje

Alternativne škole i alternativni pedagoški pokreti u odgoju imaju svoju povijest koja je prošla kroz tri razvojne faze. Prva faza se javila potkraj 19. stoljeća i početkom 20. stoljeća, druga se javlja nakon 1945., a nakon šezdesetih godina sve do osamdesetih godina 20. stoljeća javlja se treća faza koja označava aktualna kretanja i nastojanja za slobodom u odgoju i obrazovanju. Za sve tri faze karakteristično je da su se javile u okolnostima značajnijih društvenih promjena koje su se odrazile u potrebi mijenjanja škole i njezina uklapanja u nova kretanja i tokove. (Ličina i sur., 1992)

Pojavom reformne pedagogije ustaje se za reformu školskog sustava i stila učenja koje će iz učionica zakoračiti u život. Teži se školi koja će biti primjerena djeci, njihovim interesima, mogućnostima, individualitetu, izražavanju i svim njegovim potrebama. Školi koja će približiti formalno obrazovanje, prirodnom učenju djeteta. Metode, oblici i načini rada odražavali su nastojanje da škola bude više okrenuta životu, stvaralačkim i prirodnim potrebama djeteta. Prema Ličini i sur., (1992) kritičari su ispravno uočili da djeca nisu lijenčine koje ne žele učiti, već slobodoumna bića koja to hoće, samo na drugačiji način. Polazeći od prava djeteta i čovjeka u demokratskom društvu da imaju mogućnost potpunog školovanja i izbora škola, tj. roditeljima sloboda u odgoju svoga djeteta, alternativnim oblicima obrazovanja otvaraju se velike mogućnosti.

Prema Ličini i sur., (1992) neke od teza alternativnih škola u svezi njihova nastajanja, održavanja i širenja su:

- Nastoji se učitelje, učenike i roditelje povezati u jedinstvenu cjelinu, te ih se tretira u svakoj alternativnoj školi nerazdvojno i ravnopravno.
- Kritika regularne škole jedan je od postulata, ali ne da bi se na tome gradilo polazište alternativne škole već da bi se ukazalo na izvore odgojnih kriza. Naglašavaju kako regularna i alternativna škola trebaju biti u u svojevrsnom komplementarnom odnosu.
- „svaka alternativna škola načelno polazi u svome praktičnom radu od neke ideje i teorije koju u praksi nastoji oživotvoriti i u ličnosti prenjeti. Nekada je naglašena emocionalna strana odgojnog djelovanja, negdje se više njeguje socijalna komponenta nastave i odgoja, često je u prvom planu samoaktivnost, vlastito iskustvo i samostalnost odgajnika.“ (Ličina i sur., 1992:18)

- U alternativnim školama naglasak se stavlja na stvaralačkom, estetskom i umjetničkom izrazu.
- Odgoju individualiteta djeteta u svim njegovim komponentama je središnje načelo, te se zbog toga polazi od djetetovih potreba i izraza koji se ostvaruju kroz kontakt s prirodom i okolinom.
- Sve se prilagođava djetetovim potrebama i iskustvima pa tako i način rada odgajatelja tj. učitelja. Veoma je važna uloga roditelja kao suorganizatora rada, planera, pomoćnika tj. stvarnog sudionika odgoja njihova djeteta u školi.
- Alternativne škole pripadaju krugu državnih ili privatnih inicijativa. Politički su slobodne te su u službi humanizacije društva.

Pravo izbora škole znači pravo izbora institucije te ga možemo primijeniti i u području predškolskog djeteta. Stvarna zainteresiranost roditelja za bolji i primjereniji odgoj djeteta ovisi o nizu socioloških, kulturnih i gospodarskih čimbenika. Postoje privatni i državni vrtići među kojima se mogu naći i neki alternativni kao što su waldorfski vrtići, Montessori – dječja kuća, projekt kulture djeteta po metodi Malaguzzija i druge koncepcije kojima dječji vrtići postupno pronalaze vlastiti identitet. (Vrgoč, 1992) U ovom radu orijentirat ćemo se na Reggio koncepciju plana i programa rada Lorisa Malaguzzija.

2. Reggio Emilija koncepcija

Polazište klasične koncepcije programa i planiranja je shvaćanje da je obrazovanje po svojoj prirodi puko prenošenje znanja. U novijim pedagoškim koncepcijama nastoje se prevladati ti nedostaci klasičnog modela uvođenjem „otvorenih programa“. Usmjereni su na proces i na postupke i oblike učenja. Polaze od djeteta te se uvažavaju specifičnosti i potrebe djeteta. „Polaze od učenja povezanog sa životom koje se ostvaruje samoaktivnošću djeteta i kroz direktno iskustvo.“ (Ličina i sur., 1992:29) U primjeni otvorenog programa jako je važna uloga odgojitelja, upravo zbog toga jer on sam odabire sadržaje (teme) primjerene djetetu, njegovim interesima i motivaciji. Naglašena je njegova uloga istraživača i promatrača.

Sličan oblik otvorenog planiranja provodi se u pedagoškoj koncepciji Loris Malaguzzi. Krajem drugog svjetskog rata Malaguzzi je čuo za skupinu žena iz gradića Villa Cella koje su izgradile školu iz ruševina i financirale ga prodajom napuštenih njemačkih tenkova, a njegovo angažiranje s tim ženama postalo je početak onoga što se danas naziva Reggio Emilia pristup. New piše da roditelji nisu željeli obične škole. Željeli su škole u kojima će djeca stjecati vještine kritičkog razmišljanja i suradnje koje su bile ključne za obnovu i osiguravanje demokratskog društva. Razlog tome je, Moss piše, da je prethodni gradonačelnik grada tvrdio da je fašističko iskustvo podučilo građane Reggio Emilije da su ljudi koji su se prilagodili opasni i da su zbog toga roditelji željeli kritičko razmišljanje za svoju djecu. Prema Atheru, zamolili su Malaguzzi da poučava njihovu djecu, na što im je on odgovorio da nema iskustva, ali je obećao da će dati sve od sebe. To nisu bile prazne riječi već sam temelj pristupa Reggio Emilia. Prema Scottu, Malaguzzi je naglasio važnost ostavljanja prostora za učenje promatranjem djece i refleksijom čime se poučavanje poboljšalo. Otišao je u Rim studirati psihologiju gdje je pronašao inspiraciju u Vygotskome, Piagetu, Deweyu i Bruneru, ali se nije zadržao samo na njima. Nastavio je istraživati na različitim područjima učenja, upijajući sve informacije i primjenjujući teorije i ideje koje odgovaraju potrebama predškolskih ustanova i djece u Reggio Emilija.¹

Prema Ličini i sur., (1992) Reggio koncepcija predstavlja sintezu pedagogije M. Montessori i pedagoške ideje cjelovitosti odgoja. Utjecaj M. Montessori na Reggio koncepciju očituje se u pridavanju velike važnosti ruci – osjetilnom organu i osnovnom

---

¹ Preuzeto s internetske stranice: <http://interactionimagination.blogspot.hr/2013/03/the-relevance-of-loris-malaguzzi-in.html>
(preuzeto 17. svibnja 2017)

instrumentu spoznaje. Ruka povezuje dijete sa svijetom koji ga okružuje. Malaguzzijska pedagogija polazi od cjelovitosti svijeta k cjelovitom doživljavanju životne stvarnosti. Posebno naglašava djetetovo stvaralaštvo i kreativnost.

Povezanost teorije i prakse u Reggio pedagogiji očituje se u konceptu otvorene teorije, odnosno teorije kojoj prethodi praksa i koja se razvija i istražuje u praksi. Predškolska ustanova je organizirana kao dinamičan sustav obostrane interakcije i komunikacije između djece, odgajatelja, roditelja, stručnjaka i lokalne zajednice. Oni su međusobno čvrsto povezani i integrirani te su predškolske ustanove mjesto uspostave dijaloga i odnosa. Reggio pedagozi ističu učenje djeteta u socio-kulturnom kontekstu i pridodaju osobitu pozornost organizaciji prostora i okruženja u kojemu se omogućuje dječja neovisnost, samostalnost i bogate interakcije između djeteta, predmeta, vršnjaka i odraslih. Djeca putem interakcije s drugom djecom grade svoje razumijevanje. Prema Nenadić-Bilan (2014), u Reggiojskoj pedagogiji u središtu pozornosti stoji dijete. Riječ je o pedagogiji koja je otvorena za sve potencijale djeteta. Nazivaju je još i pedagogijom slušanja, zbog isticanja prava svakog djeteta da bude saslušano i prihvaćeno. „Slika o djetetu kao kompetentnom biću, projektni oblik rada, pedagoška dokumentacija, osobita pozornost organizaciji okruženja, partnerstvo obitelji i odgojitelja te odgojitelji, roditelji i djeca kao zajednica koja uči.“ (Nenadić-Bilan, 2014:28) Upravo ove komponente predstavljaju osobitosti reggiojske pedagogije te je čine posve različitom od tradicionalne pedagogije.²

---

² Preuzeto s internetske stranice:
[http://www.unizd.hr/Portals/50/zbornici/Zbornik%20dijete %20compressed.pdf](http://www.unizd.hr/Portals/50/zbornici/Zbornik%20dijete%20compressed.pdf)
Str 28. (preuzeto 17. svibnja 2017)

3. Osnovna polazišta Reggio pedagogije

Prema Slunjski (2012), Reggio koncepcija, a tako i projekt kao njezin glavni dio, temelji se na ideji konstruktivizma (Piaget) i socio-konstruktivizma (Vygotski). Osnovna načela Reggio koncepcije na kojima se temelji i oblikovanje projekta su:

- „slika o djetetu kao kompetentnoj osobi
- kvalitetni odnosi i interakcije unutar svih dijelova sustava
- vrijednost uloge materijala
- shvaćanje prostora kao „trećeg odgajatelja“
- shvaćanje djece i odgajatelja kao partnera učenja
- odstupanje od „propisanog“ kurikulumu u korist omogućavanja i podržavanja procesa učenja
- vrijednost dokumentiranja odgojno-obrazovnog procesa
- simbolički jezici djeteta.“ (Slunjski, 2012:24)

U Reggio vrtiću djecu se tretira kao aktivne građane koji imaju vlastita prava i koji su u stanju aktivno sudjelovati u oblikovanju života vrtićke zajednice, zajedno sa svojim obiteljima i širom zajednicom. Uspostavljanje kvalitetnih odnosa djeteta s njegovom obitelji, s drugom djecom i odgajateljima te okruženjem vrtića i širom socijalnom zajednicom važan je dio vrtića. Roditelje se smatra važnim dijelom funkcioniranja sustava. Pristupa im se kao kompetentnim i aktivnim sudionicima tj. partnerima u procesu odgoja i učenja djece. Upravo njihova uključenost i sudjelovanje u raznim aktivnostima doprinosi kvaliteti odgoja i obrazovanja djece u vrtiću. Prema Nenadić-Bilan (2014), uređenje prostora u predškolskim ustanovama predstavlja jedan od najpoznatijih načina rada u reggiovskoj pedagogiji te naglašava dvije temeljne ideje, a to su sudjelovanje i zajedništvo. Prostor vrtića organiziran je tako da potiče susrete, komunikaciju i odnose djece, osobito druženje djece u manjim skupinama. Sobe su otvorene prema središnjem trgu, a djeca se slobodno kreću cjelokupnim prostorom u ustanovi. „Neke od značajki okruženja, kojima odgajatelji posvećuju posebnu pozornost, su prostorna vidljivost, fleksibilnost u organizaciji prostora, postojanje različitih svjetlosnih efekata i sjena, refleksija ogledalima i multisenzoričnost okruženja.“ (Slunjski, 2012:24) Djeca stječu i proširuju svoja znanja putem interakcija s različitim materijalima među kojim je najvažniji neoblikovani materijal. Materijal djeci omogućuje raznovrsne jezike kojima sebe mogu izraziti. Osobitu pozornost se pridodaje smještaju zrcala koja se postavljaju na različita mjesta i u različitim oblicima

u prostoru vrtića. Svjetlost se postiže bijelom bojom zidova. Djeca tako izgrađuju razumijevanje sebe u odnosu na svoje vršnjake. Smještaj objekta je vrlo vizualno dopadljiv. Snažna uloga umjetnosti vidljiva je u središnjem dijelu prostora – atelijeru. U njemu se isprepliću mašta, istraživanje, kreativnost i izražavanje djeteta na stotinu načina. Atelijer je treći odgajatelj jer je istovremeno sve što djetetu treba da ga se potakne na stvaralaštvo.

3.1 Slika o djetetu u Reggio pedagogiji

Prema Slunjski (2012), dijete se shvaća kao osobu koja je bogata potencijalima, zainteresirana je za stupanje u interakciju sa svojim fizičkim i socijalnim okruženjem, koja uči aktivno konstruirajući svoja znanja kroz istraživanje i pregovaranje o svojim iskustvima s drugima. Kreativna i aktivna priroda djeteta te sukonstruktivistički proces učenja u djece su dva osnovna načela reggiovske pedagogije. Zagovornici reggiovske pedagogije vjeruju da dijete posjeduje inherentna znanja koja mu mogu pomoći u njegovom razvoju i odgoju. Nenadić-Bilan (2014) u svom članku piše da je dijete komunikativno i radoznalo biće koje već od rođenja stupa u aktivnu interakciju s predmetima, ljudima te stvara svoju sliku o svijetu. Njegova istraživačka narav navodi ga na kompetentno učenje i komuniciranje te stvaranje djetetova znanja, identiteta i vrijednosti. Na dijete se gleda kao osobu bogatu potencijalima, jaku, snažnu, kompetentnu i povezanu s odraslima i djecom. „U reggiovske pedagogiji napušta se slika o djetetu kao pasivnom primatelju znanja, odnosno djetetu kao korisniku i učeniku.“ (Nenadić-Bilan, 2014:29) Djeca u predškolskoj ustanovi nisu da bi bili podučavani, već su sukonstruktori predškolskog kurikuluma. Kada govorimo o kompetencijama djeteta mislimo na djetetovu potrebu izražavanja ideja, osjećaja i misli različitim sredstvima izražavanja. Dijete ima sposobnosti analize, sinteze i evaluacije materijala. Djeca se mogu izražavati govorom, crtanjem, slikanjem, pjevanjem, sviranjem, dramatizacijom, gestom, građenjem. Malaguzzi naglašava da u samom središtu reggiovske pedagogije stoji slika o predškolskom djetetu koje je kreativno i ima stotinu jezika izražavanja. Zadatak je odraslih prihvatiti i poticati djetetovu izražajnost putem bogate potencijalne okoline koja će izazvati čuđenje i interes kod djeteta.

Razvoju djetetova identiteta pridodaje se velika pažnja u reggio vrtićima. To je zadatak i osnovni princip odgojnog djelovanja. Djetetu je prilagođena i organizacija

ustanove. Smatra se da dijete u prevelikim, nepreglednim prostorijama ostaje anonimno, neprepoznato te se ne može razviti do svog punog potencijala. U tim uvjetima ne može razviti pozitivnu sliku o sebi i svijest da se razlikuje od drugih. Prema Malaguzziju anonimnost je najveća opasnost i prepreka na putu izgrađivanja vlastitog identiteta. Jer anonimno dijete je nesretno dijete. Da bi se djetetu omogućio pravilan razvoj potrebna mu je minimalna konstantnost socijalne sredine što znači da svaka grupa ima stalne odgajatelje. Odgajatelj se radnim ugovorom obavezuje da će najmanje tri godine raditi u istoj grupi, u istom vrtiću. Za osvještavanje vlastitoga tijela i izgleda služe kućice i piramide, obložene s unutarnje strane ogledalima. Ugrađena su i ogledala koja iskrivljuju gdje se dijete može vidjeti dvostruko, deseterostruko, izduženo i prošireno. U izgrađivanju identiteta djetetu pomažu i lutke kojima može osvijestiti sebe, svoje vlastite mogućnosti i sposobnosti. Mogućnost korištenja lutke su razne, a za razvoj djeteta ona je od velike koristi posebice za socio-emocionalni razvoj. Lutka suosjeća s djetetom, povjerava mu se, tješi dijete. Ona nam otvara svoj svijet mašte, spontano razvija govor i govornu komunikaciju djeteta. (Špoljar, 1994)

3.2 Kreativnost i ekspresivne aktivnosti u predškolskoj ustanovi

Prema Nenadić-Bilan (2014), u reggiovskoj pedagogiji izuzetno se cijeni i njeguje djetetovo kreativno izražavanje putem različitih oblika ekspresivnih djelatnosti. Malaguzzi govori o fantastičkoj teoriji o stotinu jezika djetinjstva – vizualnom, glazbenom, kinetičkom, matematičkom, znanstvenom i drugim jezicima. Kreativnost predstavlja djetetov način razmišljanja, spoznaje, djelovanje i njegov vlastiti izričaj. Kreativnost se najbolje izražava kroz interpersonalnu razmjenu, a do neočekivanih rješenja dijete dolazi kognitivnim, afektivnim i imaginativnim procesima. U ovoj koncepciji više se naglašava umjetničko izražavanje djeteta, a ne predmatematičke ili predčitalačke aktivnosti. Reggiovski odgojitelji su svjesni kako trebaju razvijati sva područja djetetova učenja, a ne samo logička i lingvistička. Stoga smatraju da aktivnosti umjetničkoga karaktera trebaju biti u središtu predškolskog kurikulumu. Upravo zbog toga što su predškolska djeca izuzetno ekspresivna s velikim kapacitetom podjele osjećaja i emocija. Mašta igra ključnu ulogu u dječjoj potrazi za učenjem i razumijevanjem. Naglašavaju kako je proces učenja bitniji od finalnog proizvoda. Pretjeranim usmjeravanjem na djetetove verbalne vještine zaboravljaju se one neverbalne. Stoga se u reggiovskoj koncepciji vrjednuju djetetove sposobnosti

komuniciranja gestama, pogledima, plesom, emocijama, glazbom, skulpturom, slikanjem, pričanjem. Djecu se ohrabruje da koriste sva svoja osjetila u potrazi za dubljim razumijevanjem. Umjetnička izražavanja omogućuju djetetu da promatra i doživi svijet na brojne načine. Različite vrste umjetnosti i ekspresivno izražavanje djetetov su način produžetaka razmišljanja, istraživanja i komunikacije sa svijetom. Kreativni izričaji predstavljaju dragocjene i značajne oblike učenja i razvoja djeteta, a cilj umjetničkog izražavanja jest komunicirati, razmišljati i osjećati. Djeca putem umjetničkog izražavanja pridružuju značenja iskustvima. Uloga atelijera u predškolskoj ustanovi je da u djetetu sačuva osjećaj čuđenja i iznenađenja koji potiče kreativnost.

4. Rad na projektu prema načelima Reggio pedagogije

Kada se govori o radu na projektu misli se na „sklop aktivnosti u kojima jedno ili više djece proučava neku temu ili problem, uz primjerenu podršku odgajatelja.“ (Slunjski, 2012:21) Projektnu temu djeca sama odabiru prema vlastitim interesima i mogućnostima, u suradnji s drugom djecom i uz nenametljivu podršku odgajatelja. Prvo djeca postavljaju svoje hipoteze, a odgajateljeva je uloga da im pomogne da ih propituju i zatim da ih po potrebi odbacuju, mijenjaju i nadopunjuju. Rad na projektu predstavlja za dijete različite istraživačke aktivnosti u kojima stječu iskustva i znanja te primjenjuju svoje vještine i donose odluke. Učenje kroz igru djeci je najinteresantniji i najbolji način učenja i pamćenja. Kada se govori o radu na projektu najčešće se govori o dvije vrste takvog rada: rad na projektu prema Reggio pedagogiji te rad na projektu prema autoricama L.Katz i S.Chard.

„Svoje najsnažnije uporište projekt pronalazi u „učenju čineći“ i zajedničkim raspravama djece i odgajatelja o vlastitim iskustvima učenja.“ (Slunjski, 2012:26) Sam projekt započinje nekim zanimljivim događajem, idejom ili problemom koji je izazvao interes kod djeteta. Promatrajući djecu odgajatelj odabire temu projekta kojom će se baviti. U projektu se koriste različite tehnike prisjećanja korištenjem dokumentacije. Dokumentacija ima neprocjenjivo značenje. Dječje rasprave, fotografije njihovih aktivnosti, reprezentacija načina na koji razmišljaju i uče određuju smjer razvoja projekta. Oni pomažu roditeljima u razumijevanje načina na koji se djeca razvijaju i uče, kao i djeci refleksiju vlastitog rada. U radu odgajateljima pomažu i različiti stručnjaci poput pedagoga čija je uloga poticati kod djece refleksiju procesa vlastitog učenja, i tzv. Atelierista; stručnjaka određenog umjetničkog profila.

U Reggio koncepciji zapravo i ne postoji planiranje u doslovnom smislu riječi, već se govori o projiciranju. Reggio odgajatelji smatraju da tijekom projekta nije moguće unaprijed planirati, već oni umjesto plana izrađuju početnu shemu koja sadrži samo hipoteze, a potom potiču djecu na razgovor kako bi vidjeli što oni o tome znaju i na koji način to razumiju.

Prema Slunjski (2012), za ostvarivanje ovakvog pristupa radu na projektu potrebno je zastupati uvjerenja:

- „dobro pripremiti okruženje u kojem je izložena kolekcija dokumentacije o aktivnostima djece

- uloga odgajatelja kao podržavatelja dokumentacije djece o proteklim aktivnostima i projektima
- pažljivog slušanja djeteta i raspolaganja različitim tehnikama slušanja
- spremnost odgajatelja na prihvaćanje dječjih ideja i na provođenje tih ideja u stvarnosti
- znanja odgajatelja o mnogim materijalima i raspolaganje mnogim vještinama, kao i načinima na koji ih se može prezentirati djeci
- znanja i spremnost odgajatelja na suradnički rad s drugim odgajateljima
- znanja odgajatelja o tome kako najuspješnije podržati suradničke aktivnosti djece
- fleksibilnost cjeloukupne organizacije odgojno-obrazovnog procesa.“ (Slunjski, 2012:27)

Razvoj kvalitetne prakse u ustanovama je dugotrajni istraživački proces jer se ne može jednostavno prebaciti iz jedne ustanove u drugu. Pobornici Reggio koncepcije rada na projektu ističu vrijednost razvijanja autentičnih pristupa koncepciji. Kvalitetan projekt moguće je ostvariti u ustanovi ranog odgoja koja je osigurala uvjete za aktivno, istraživačko učenje djece, zatim ozračje suradnje i međusobnog uvažavanja. Tijekom projekta posebno se cijene i potiču one aktivnosti koje djeci omogućuju suočavanje s različitim perspektivama, pregovaranje o različitim razumijevanjima, raspravljanje i donošenje vlastitih zaključaka. U Reggio koncepciji svrha je pomoći djeci da sami dođu do svojih spoznaja te da sami konstruiraju svoje znanje što im može pomoći da nauče kako učiti.

Miljak kurikulum definira kao „didaktičko-metodičku koncepciju učenja i poučavanja, odgoja i obrazovanja djece u institucijskom kontekstu, koji se gradi i razvija zajedničkom akcijom praktičara, a po potrebi i istraživača.“ (Slunjski, prema Miljak, 2006) To bi značilo da se kurikulum gradi i razvija na osnovi konkretne prakse, o čemu se komunicira i raspravlja s praktičarima, pri čemu se naglasak stavlja na načine, postupke i metode rada s djecom. Kurikulum je koncepcija ranog odgoja i obrazovanja djece koja se razvija, stalno mijenja te ju je potrebno usavršavati, doradivati i dopunjavati i to kao posljedicu zajedničkog, izravnog promatranja, mijenjanja uvjeta i okruženja. (Slunjski, 2006)

4.1. Okruženje kao podloga za oblikovanja projekta

Prema Slunjski (2012) ideja organiziranja uvjeta u kojima djeca aktivno sudjeluju, istražuju, otkrivaju i u kojima to čine zajedno s drugom djecom, odraslima vodi stvaranju uvjeta za oblikovanje projekta. U oblikovanju projekta naglasak se stavlja na stvaranju situacija za učenje, ali ne striktno planiranje i upravljanje aktivnostima, već sve treba biti spontano, prema djetetovom interesu. Osmišljavanjem primjerenih situacija učenja djeci se omogućuje autorstvo nad projektom, a time i autorstvo nad procesom vlastitog učenja. Djeca imaju pravo na sudjelovanje kao i nesudjelovanje u aktivnostima. Ako aktivnost za djecu nema smisla, dijete se ni neće priključiti projektu.

Ostvarivanju aktivnog i suradničkog pristupa učenju djece tijekom rada na projektu, prepoznatljive su po:

- „kooperativnosti, a ne kompetitivnosti djece i odraslih
- slobodi izražavanja vlastitih nedoumica, zbunjenosti i manjka kompetencija
- otvorenosti za preuzimanje rizika i eksperimentiranje djece i odraslih
- zasnovano na načelima autonomije i dobrovoljnosti
- istraživačkom ozračju lišenom autoritarnosti
- postojanju višedimenzionalnog pristupa učenju
- uživanju sudionika u procesu učenja
- afirmaciji povjerenja u odgojno-obrazovnom procesu.“ (Slunjski, 2012:47)

Aktivnosti djece na projektu trebaju sadržavati različita područja njihova učenja. Zato trebamo osmišljavati različite dimenzije okruženja za učenje koji će izazvati interes djece i različite mogućnosti rada. Autorica Slunjski (2012) smatra neke dimenzije okruženja posebno važnim za ostvarivanje projekta. To su okruženja za:

- „istraživanje i učenje prirodoslovnih pojmova i koncepata
- učenje matematičkih pojmova i koncepata
- učenje o čovjeku, društvenoj zajednici i kulturi
- jezično-komunikacijsko okruženje.“ (Slunjski, 2012:48)

Tijekom projekta, odgajatelj na neizravan način pojačava želju djece da bilježe i komuniciraju vlastite ideje s drugima, u kontekstu koji je za njih svrhovit. Različite pisane bilješke i drugi oblici ekspresije djece tijekom projekta djeci koriste u funkciji razmjene njihovih znanja i razumijevanja. Smisao uporabe različitih medija nije u tome da djeca nauče kako se nešto slika, crta ili na koji drugi način prikazuje već da im pomogne da vlastite teorije propituju, da ih izraze i raspravljaju o njima.

5. Dokumentacija procesa učenja djece tijekom projekta

Miljak (2007) i Slunjski (2001) se slažu da dokumentacija projekta u Reggio koncepciji predstavlja etnografsku snimku grupe u kojoj se projekt odvija. Nazivaju je etnografska snimka jer kroz duži period prikuplja podatke o događajima koji se događaju unutar grupe između djece međusobno te odgajatelja i djece. U Reggio koncepciji rada na projektu odgajatelj treba imati sposobnost dobrog razumijevanja djece i njihovih ideja, zamisli i akcija. U tom kontekstu dokumentiranje može predstavljati moćno oruđe. Iz tog se razloga punu pozornost posvećuje osposobljavanju odgajatelja za dokumentiranje odgojno-obrazovnog procesa. „Dokumentiranje podrazumijeva sustavno prikupljanje dokumentacije koja uključuje pisane anegdote, bilješke, dnevnike, transkripte razgovora (djece međusobno te djece s odgajateljima i drugim odraslim osobama), kao i mnoge druge narativne forme, zatim dječje likovne radove, grafičke prikaze i makete te audio i videozapise, fotografije, slajdove i dr.“ (Slunjski, 2012:82)

Dokumentiranje omogućava praćenje procesa učenja djece koji odgajateljima omogućuje bolje razumijevanje djece što vodi i osiguranju kvalitetnije podrške tom procesu. Kvalitetno dokumentiranje omogućuje:

- „praćenje učenja i postignuća djeteta u različitim područjima njegova razvoja
- uvide u kompleksna iskustva učenja djeteta koja proizlaze iz integriranog pristupa učenja/ poučavanja
- sustavno praćenje i bilježenje specifičnih interesa i razvojnog napretka svakog pojedinog djeteta
- prihvaćanje učenja kao interaktivnog procesa – uočavanje onoga što djeca uče kroz aktivno istraživanje i interakciju s drugima i materijalima
- pomoć odgajateljima u procjenjivanju onoga što djeca znaju ili mogu tj. što ne znaju ili ne mogu učiniti kako bi odredili složenost aktivnosti i materijala
- uočavanje prednosti osiguranja konkretnih, realnih i za život djeteta bitnih materijala.“ (Slunjski, 2012:83)

Odgajatelji u svojoj praksi kontinuirano istražuju i otkrivaju nove mogućnosti pojedinih oblika dokumentiranja. Slunjski (2012) navodi različite namjene dokumentacije kao što su: razvoj kurikuluma, procjena postignuća i kompetencije djece, profesionalno učenje i komunikacija s drugima. Dokumentacija u razvoju kurikuluma pomaže odgajatelju u promišljanju novih materijala i izvora učenja djece. Prikupljanjem radova djece, opservacije, transkripti razgovora s djecom, bilješke, foto i video zapisi imaju veliku korist za zajednicu učenja, koja uključuje roditelja, odgajatelja i djecu. Dokumentiranje nudi mogućnost uvida u znanje i kompetencije svakog pojedinog djeteta.

Etnografske snimke predstavljaju različite oblike dokumentacije kao što su individualni portfolio, različiti uratci djece, samorefleksije djece, narativni oblici i opservacija postignuća djece. (Slunjski, 2012)

Individualni portfolio predstavlja individualnu kolekciju dokumentacije o djeci, koji može služiti praćenju razvoja njihovih kompetencija. Ovaj oblik prikupljanja dokumentacije razlikuje se od standardiziranih oblika praćenja koja uključuju testiranje djece. On je jedinstven, individualan za svako dijete i predstavlja sastavni dio procesa njegova učenja. Postignuća djece se prate prema vremenu odvijanja aktivnosti ili područjima učenja. Znanje se shvaća mnogo šire od raspolaganja djeteta činjenicama pa se prati i dokumentira način na koji dijete rješava probleme i kako razmišlja. Analiziraju se foto, video i audiozapisi. Individualnim portfoliom stvara se bogata dokumentacija dječjih iskustava tijekom godine koja uključuje:

- „kvalitetu razmišljanja i aktivnosti djeteta
- napredak djeteta tijekom vremena
- praćenje načina na koji se djecu uključuje u procjenu vlastitih postignuća
- vrste iskustava koje su djetetu u ustanovi ranog odgoja dostupne
- refleksiju očekivanja odgajatelja od djece
- pružanje osnovnih informacija o vrtičkim aktivnostima.“

(Slunjski, 2012:86)

Uratci djece mogu biti individualni i zajednički. Individualni i zajednički uratci djece često svjedoče o njihovim interesima i procesu učenja pa spadaju u najčešće oblike dokumentacije te su neizostavan dio refleksije odgajatelja. Važni elementi

procesa dokumentiranja su: slike i crteži djece, pisani uratci djece (slova, brojevi, improvizirani grafikoni, pisma i knjige koje su izradila djeca), njihovi verbalni izričaji (hipoteze, diskusije, pitanja), izričaji glazbom i pokretom te dramski izričaji, skulpture, makete itd. Slike i crteži djece odgajatelj može analizirati s obzirom na značenje koje imaju za dijete kao i znanje koje dijete njime iskazuje. Jedna od važnih namjena pažljivog prikupljanja crteža i slika je mogućnost djetetova prisjećanja. Pisani uratci djece mogu uključivati slova i brojeve, ali i druge elemente. Prije nego djeca otkriju i shvate vrijednost pisanja koriste se različitim supstitutama za izražavanje ekspresija. Tim ekspresijama dijete izražava niz vlastitih doživljaja, iskustava, znanja i razumijevanja. Njih je potrebno prikupljati jer predstavljaju razvoj dječje pismenosti i razvoj mnogih drugih kompetencija tijekom projekta. Pod verbalnim izričajem djece se ne misli na reproduciranje naučenog teksta već je verbalni izričaj mnogo više od toga. Oni uključuju iznošenje pretpostavki, vlastitog mišljenja, postavljanje pitanja i davanje odgovora, pričanje vlastitih priča, sudjelovanje u raspravi i slično. Dokumentiranje verbalnog izričaja djeteteta se najčešće obavlja u obliku kratkih bilježaka ili transkripata snimljenih razgovora te predstavljaju važan dio refleksije odgajatelja kao i planiranje sljedećeg projekta. Audio i video dokumentiranje različitih glazbenih izričaja odgajatelju pruža mogućnost uvida u različita emocionalna stanja, raspoloženja, ideje, ali i procesa učenja i razvoja kompetencija djece.

Samorefleksije djece uključuju snimke razgovora, foto i videosnimke, plakate i panoje te različite individualne i zajedničke uratke, prikaze itd.

Narativni oblici uključuju različite bilješke za odgajatelje, za djecu, za roditelje, za profesionalnu zajednicu učenja, za izložbe i pano.

Praćenje postignuća i sposobnosti djece moguće je anegdotskim bilješkama te foto i videosnimkama.

5. 1. Etnografski zapisi

Etnografski zapisi poput fotografija, audio i video snimaka, transkripata razgovora, anegdotskih bilježaka i zapisnika, različitih grafičkih reprezentacija iz aktivnosti djece i odraslih jedno je od preduvjeta za kreiranje kvalitetnog odgojno-obrazovnog procesa. Etnografski zapis ne čini sam po sebi dokumentaciju. Dokumentacija predstavlja detaljnu snimka procesa koja ima funkciju da pomaže drugima da razumiju ono što je snimljeno. U tom smislu dokumentacija nije onda

prikaz nego objašnjenje. Etnografski zapis omogućuje prikaz nekog dijela tj produkta, dok dokumentacija omogućuje prikaz cijelog procesa. Razlika između etnografskog zapisa i dokumentacije upravo je u objašnjenju onoga što je na prikazu. Svakom etnografskom zapisu je potrebna interpretacija kako bi ga se moglo kvalificirati kao dokumentaciju. Baš svaki zapis koji može pomoći u razumijevanju nekog procesa, a koji je pritom kontekstualan i kvalitetno interpretiran, ima veliki pedagoški potencijal – odnosno time on postaje dokumentacija. Da bi zapis postao dokumentacija i bio u pedagoškom smislu iskoristiv, potrebno je pripaziti na mnoge segmente kao što su kontekstualnost, autentičnost i procesnost.³

5. 2. Funkcije dokumentacije

Prema Miljak (2007), dokumentacija služi kako bi odgajatelji međusobno i s pedagozima mogli raspravljati kako dalje projekt treba napredovati, a također se dokumentaciju izlaže na vidljivo mjesto kako bi je u svakom trenu djeca ili roditelji mogli vidjeti te kako bi se roditelji prema svojim mogućnostima mogli uključiti u proces. Slunjski (2001), govori kako Reggio odgajateljima dokumentacija služi kako bi mogli upoznati svako dijete, način na koji ono razmišlja, koji su njegovi interesi. Putem dokumentacije odgajatelj može bolje razumjeti svako pojedino dijete. Ovakav način rada djeci govori kako odgajatelj cijeni njegov rad i napore, kako ga uvažava i cijeni. Bilježeći neku aktivnost te ponovnim pregledavanjem nakon nekog vremena odgojitelj i dijete mogu uvidjeti što se promijenilo u načinu razmišljanja i radu i do kakvih je novih spoznaja dijete došlo.

Orijentiramo li se na subjekte kojima može biti namijenjena, može se reći kako su njezine funkcije sljedeće:⁴

- DJECA:

Putem dokumentacije djeca mogu lakše iskomunicirati poruke svojoj okolini. Također, izlaganjem radova i bilježenjem izjava djeci se šalje poruka da je ono što govore i čine važno. Dokumentacija djetetu služi kao svojevrsan podsjetnik na vlastite početne ideje jer mu omogućuje komparaciju nekadašnjih i sadašnjih ideja, te vraćanje

---

³ Preuzeto s internetske stranice:

<file:///C:/Users/Frank%20Marijan/Desktop/79 DVO 4 Kako koristiti dokumentaciju u funkciji razvoja kurikulum.pdf> (Preuzeto 10. lipnja, 2017)

⁴ Preuzeto s internetske stranice:

<file:///C:/Users/Frank%20Marijan/Desktop/79 DVO 4 Kako koristiti dokumentaciju u funkciji razvoja kurikulum.pdf> (Preuzeto 10. lipnja, 2017)

na pojedine važne momente procesa (poticanje metakognitivnih sposobnosti). Sustavnim prikupljanjem dokumentacije moguće je izraditi portfolio pojedinog djeteta u funkciji razumijevanja njega samoga i njegova procesa učenja u kontekstu u kojem se učenje odvija.

- RODITELJI

Pomoću dokumentacije roditeljima se daje uvid u odgojno-obrazovni proces te im se omogućuje razumijevanje tog procesa. Također, pomoću dokumentacije mogu se oblikovati očekivanja roditelja od djece i vrtića. Dokumentacija može služiti kao jedan od alata razvoja partnerstva s roditeljima.

- SUSTRUČNJACI

Dokumentacijom je moguće komunicirati različite procese s sustručnjacima te predstavlja temelj za razmjenu iskustava i promišljanja. Ona predstavlja temelj za refleksiju i izgradnju zajedničkog znanja i razumijevanja u svrhu razumijevanja aktivnosti djeteta i podrške njegovu učenju.

- ODGAJATELJ

Dokumentacija je temelj samorefleksije – analize vlastitih intervencija. Ona služi za praćenje, analizu i podupiranje učenja djece i može biti temelj razumijevanja odgojno-obrazovnog procesa i vlastite uloge u tom procesu. Također, dokumentacija je temelj sveobuhvatnog profesionalnog razvoja.

Posredstvom dokumentacije, oblikovanje projekta poprima novu dimenziju jer omogućuje cjelovitiji uvid o različitim iskustvima djece tijekom procesa. „Zato je neki autori nazivaju prozorom u svijet učenja djece.“ (Slunjski, 2012:82)

Praktični dio u dječjem vrtiću „Grlica“

5.1.0 dječjem vrtiću „Grlica“

Dječji vrtić Grlica ostvaruje program ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja prema načelima humanističke razvojne koncepcije koja je usmjerena na dijete, njegove potrebe te razvoj svih njegovih potencijala. Kako se posebna pozornost posvećuje djetetovu učenju i cjelovitu razvoju, odgajateljevi naponi usmjereni su na kreiranje poticajnog okruženja koje omogućuje sukonstrukciju djetetova znanja u stalnoj interakciji s okolinom, vršnjacima, odgajateljem, roditeljem i ostalim odraslima koji su partneri u odgojno-obrazovnom procesu. Posebnost dječjeg vrtića Grlica je ostvarivanje odgojno-obrazovnog programa putem njegovanja umjetničkog izričaja (glazba, pokret, književnost, likovna umjetnost i sl.) te visoka razina kvalitete partnerskih odnosa obitelji i ustanove.⁵

5.2. Okruženje unutar dječjeg vrtića „Grlica“

Dječji vrtić „Grlica“ nalazi se u Splitu u prizemlju stambene zgrade na adresi Stepinčeva 16. Gledajući s ulice teško je pronaći dječji vrtić s obzirom da se nalazi sa stražnje strane zgrade. U vrtiću se nalazi jedna odgojna skupina u kojoj se nalazi 24 djece. U unutarnjem prostoru nalazi se hodnik, kuhinja, wc za djecu i odrasle, ostava i soba dnevnog boravka. U hodniku su zidovi prekriveni dječjim radovima, projektima i odmarićima za djecu. Već prilikom ulaska u vrtić se osjeća dobrodošlica jer je prostor ugodan, osvijetljen i prepun prekrasnih dječjih radova. Soba dnevnog boravka podsjeća na kuću te se u središtu prostorije nalazi ateljer. Posebnost sobe dnevnog boravka je u tome što je prekrivena ogledalima kako bi se djeca u svakom trenutku svoje igre mogla promatrati. Svuda vise zavjese, koje nisu vezane već padaju, na kojima su obješeni dječji radovi, sve je prozračno i prevladava bijela boja. U sobi dnevnog boravka nalaze se razni materijali koji su na dohvat djece, a djeca odabiru aktivnosti prema vlastitom interesu. Prostor nije podijeljen na centre, a centri koji se ističu su glazbeni centar i dramski centar. Glazbeni centar sadrži različita glazbala, CD player za slušanje glazbe. Ritam dana se sastoji od dolaska u vrtić, vremena za igru i učenje (zbir raznovrsnih aktivnosti), užine i slobodne igre prema interesnim centrima.

---

⁵ Preuzeto s internetske stranice: <http://cvit-mediterana.hr/djecji-vrtic/grlica/> (Preuzeto 10. lipnja, 2017)

U Reggio koncepciji posebnu se važnost daje uređenju prostora, počevši od njegovih boja do osvjtljenja. Prostor je organiziran tako da se omogućuje djetetu slobodno kretanje i izražavanja kreativnosti na stotinu načina.

Slika 1. Ogledala u sobi dnevnog boravka

Slika 2 Glazbeni centar

Slika 3 Hodnik

Slika 4 Dio sobe dnevnog boravka 1

Slika 5 Dio sobe dnevnog boravka 2

Slika 6 Dio sobe dnevnog boravka 3

Slika 7 Dio sobe dnevnog boravka 4

Slika 8 Dio sobe dnevnog boravka 5

Slika 9 Kutak za roditelje

Slika 10 Bunar

5.3. Projekt „Baštionica“ i dokumentiranje dječjih radova

Projekt u Reggio koncepciji predstavlja temelj realizacije odgojne prakse i uvijek polazi od interesa djeteta. Projekt „Baštionica“ traje već skoro 5 godina te odgajateljica zajedno s djecom provodi razne aktivnosti putem kojih dijete usvaja značajke kulturne sredine u kojoj živi, kojoj pripada i uči o baštini svojih predaka, o sebi, a istodobno i o različitim kulturama diljem svijeta.

Kako su ulazili sve dublje i dublje u projekt djeca su radila autohtona hrvatska licitarska srca u kojem su modelirala svoja vlastita licitarska srca i pekla ih. Odgajateljica je zabilježila dječje radove fotografijama i izradili su plakat sa slikama aktivnosti, a ispred plakata se na grančici nalaze njihova licitarska srca. Također je izložila radove na hodniku gdje ih roditelji i djeca mogu vidjeti te se prisjetiti kako je tekla aktivnost.

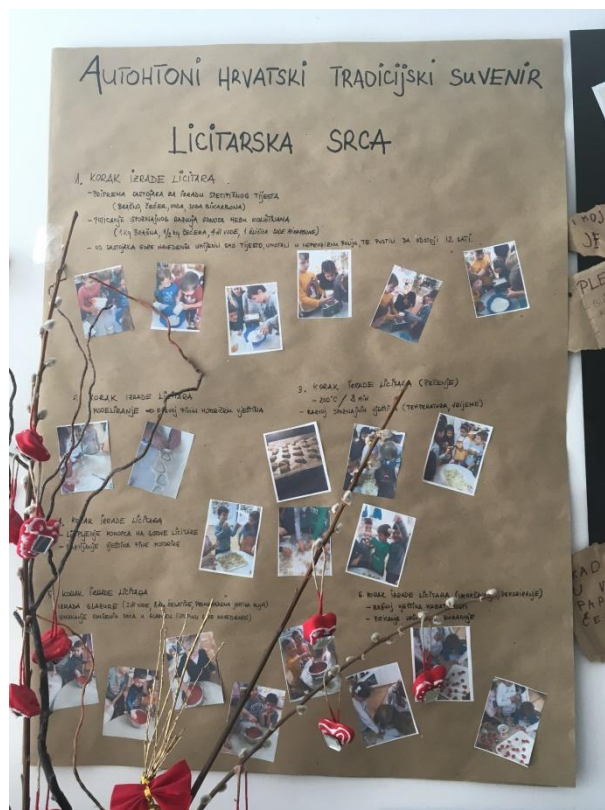
Vođeni interesom djece za iskustva vezana uz tkanje odgajateljica je u grupu pozvala studenticu koja im je pokazala kako se može plesti i bez pomagala. Djeca su plela čarape te su naučila da je tkanje jedan od najstarijih zanata i da se pletenje radi s dvije igle, a da se kukičanje radi s jednom iglom – kukicom. Također su naučili da je rezultat isti. Odgajateljica je dokumentirala djecu u aktivnostima fotografijom i djeca su napisala na papir svoje mišljenje. Njihove izjave bile su: „kad netko dođe u vrtić i zaboravi papučice dat ćemo mu ove“, „da bi netko napravio ovakve stvari mora imati puno vune i biti jako oprezan“, „i moja prabaka je plela“, „kako će se povećati taj šal da naraste“, „postaje sve veći i veći“, „ovo je nešto presavršeno“ itd. Iz njihovih izjava možemo vidjeti da se djeci približio svijet tkanja te da im se svidio. Naučili su koliko je potrebno materijala i opreznosti da bi se napravila čarapica.

Odlaskom u vinograd započeo je proces tradicijskih obrta i zanata. Djeca su imala priliku gnječiti vino i spoznati kako se pravi vino. Ponjeli su grožđe u vrtić te su izrađivali svoje vlastito vino. Odgajateljica je sve to zabilježila fotografijama i izjavama djece. Napravili su plakat koji su objesili u hodnik. Neke od izjava djece bila su: „meni je loše, samo smrdi i izgleda loše“, „malo mi smrdi, ali mi se i svidilo“, „ovo crno vino mi se najviše sviđa, a ovo okruglo bijelo mi izgleda kao voda“, „naše vino miriše kao cvijet, okruglo bi jeo kao grožđe, a ovo crno kao sapun“, „ovo drugo bijelo miriše kao rakija, crno miriše po vinu (kao i moje na selu), a naše bijelo isto miriše kao pravo“. Djeca su imala priliku spoznati kako teče proces pravljenja vina, kao i spoznati

što je sve potrebno proći da bi od grožđa nastalo vino te što se sve može napraviti od grožđa.

Dijete u projektu „Baštionica“ ima mogućnost upoznati različite elemente hrvatskog tradicijskog stvaralaštva i običaje vezane za pojedina područja. Glavni ciljevi su senzibilizirati dijete za otkrivanje i doživljavanje bogastva tradicionalnih kulturnih vrijednosti sredine u kojoj živi, razvijati poštovanje različitih kultura i njihovih vrijednosti, čuvanje i njegovanje tradicijske baštine osobito tradicije u kojoj dijete živi.

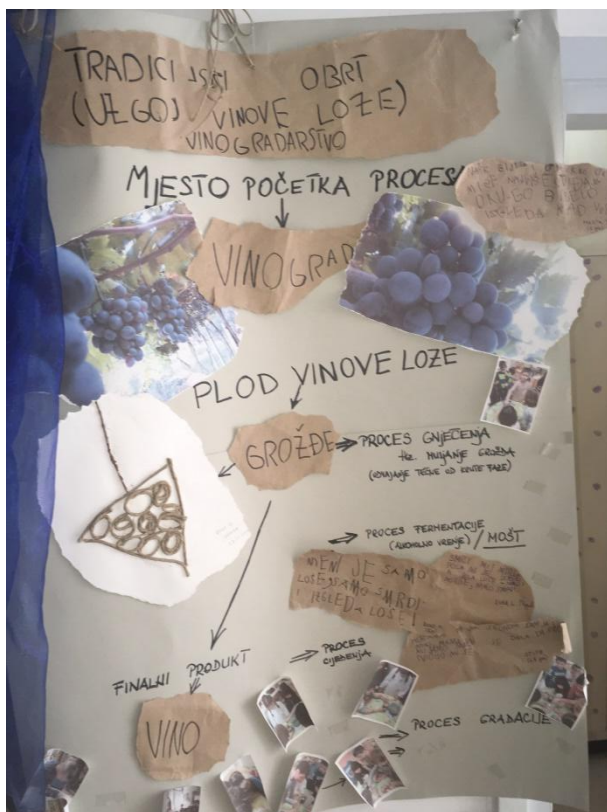
Vrijednosti dječjih izjava pomažu odgajateljima da prepoznaju interese djece i da im pruže mogućnost da te interese prate i da planiraju okruženje prema djetetovim potrebama kao i smjer razvijanja projekta. Svaki projekt ostavlja trag i u likovnim aktivnostima gdje nastaju likovni radovi djece koji su također vrijedan izvor dokumentacije. Dokumentacija služi odgajatelju da bolje razumije djetetovo učenje i razumijevanje, a djetetove izjave služe u svrhu promicanja dječjeg istraživačkog stvaralaštva i promicanja djetetova kritičkog mišljenja. Daje se djetetu do znanja da je njegovo mišljenje važno i da ga se cijeni i poštuje.

Slika 11 Radovi na temu "Licitarska srca"

Slika 12 Izjave djece na temu "Kukičanje"

Slika 13 Tradicijski obrt-uzgoj vinove loze

Slika 14 Likovni radovi na temu "Valovi"

Slika 15 Plesni izraz "Balet"

Slika 16 Izlaganje radova "Kuća"

Slika 17 Glazbeni izraz

Slika 18 Izlaganje radova "Maslina"

Slika 19 Izlaganje radova "Zvonik sv. Duje"

6. Zaključak

Kritičari su ispravno uočili da dijete nije osoba koja ne želi učiti, već da su djeca slobodnomna bića koja imaju pravo i žele učiti samo na drugačiji način. Pedagojska znanost pokušava ublažiti budućnost čovjeka različitim koncepcijama koje su u središte pozornosti vratile interes djeteta, njegov razvoj, sposobnosti, vještine i mašte. Jedan od konceptijskih pristupa je i načelo rada na projektu Reggio pedagogije, Lorisa Malaguzzija. Reggio pedagogija nastala je u istoimenom gradiću na sjeveru Italije, sredinom 20. stoljeća. Glavna misao Lorisa Malaguzzija i Reggio koncepcije je da dijete ima sto jezika tj. sto načina izražavanja. Polazi od osnove da je dijete snalažljivo, kompetentno i snažno biće. Osoba bogata potencijalima, znatiželjna za upoznavanje i istraživanje svoje okoline. Osnovno pravo djeteta je razumijevanje i razvijanje svojih potencijala, na povjerenje u odrasle i od odraslih te na podršku odraslih koja će mu omogućiti razvoj vlastitih strategija mišljenja i djelovanja, a ne puko prenošenje znanja. U Reggio koncepciji glavni zadatak je razvoj djetetova identiteta te razvoj pozitivne slike o sebi. Učenje djece se ostvaruje kroz rad na projektu jer dijete najbolje uči čineći tj. kroz igru putem vlastitih iskustava. Svaka projektna tema proizlazi iz interesa djeteta. Pod radom na projektu se misli na jedno ili više djece koja istražuju neki problem kroz mnoštvo različitih aktivnosti. Odgojiteljeva je uloga da promatra i osluškuje dijete te na temelju njegovih zaključaka osmisli i pripremi okruženje. Vrlo je važna i uloga etnografskih zapisa koji omogućuju odgajatelju pomoć pri kreiranju kvalitetnog odgojno-obrazovnog procesa i uvid u djetetov individualni razvoj i razumijevanje. Dokumentacija (etnografski zapisi) su iznimno korisni u više pogleda. Snimka aktivnosti djeteta u kojoj čini nešto za što je određeni odgajatelj uvjeren da ne može učiniti, može više pomoći u podizanju razine odgajateljeva razumijevanja djeteta i stvaranju pozitivne slike o djetetu nego neko predavanje. Dokumentacija služi kako bi odgajatelji međusobno i sa stručnim suradnicima mogli raspravljati kako dalje projekt treba napredovati. Ona se izlaže na vidljivo mjesto kako bi je u svakom trenutku djeca ili roditelji mogli vidjeti te kako bi se roditelji prema svojim mogućnostima mogli uključiti. Izlaganje dokumentacije na vidljivo mjesto daje djeci do znanja kako se cijeni njegov rad i naponi, kako ga se uvažava te pomaže djetetu da samo sebe bolje razumije. Ponovnim pregledavanjem dokumentacije nakon nekog vremena dijete i odgojitelj može uvidjeti što se promijenilo u načinu rada i do kakvih je novih spoznaja dijete došlo.

7. Sažetak

U radu se obrađuju etnografski zapisi (dokumentacija) u Reggio koncepciji. Reggio pedagogija spada pod alternativne koncepcije današnjice te je uz koncepciju Marije Montessori i Waldorf koncepciju najzastupljenija takva koncepcija. Utemeljitelj Reggio pedagogije je Loris Malaguzzi, utemeljena je sredinom 20. stoljeća. Temelj Reggio koncepcije je rad na projektu, a glavno polazište je dijete i njegov interes. Osobitosti reggiovske pedagogije su: slika o djetetu kao kompetentnom biću, projekti oblik rada, pedagoška dokumentacija, organizacija okruženja, partnerstvo obitelji i zajednica koja uči. Smatra se da dijete ima stotinu jezika te je zadatak odgajatelja razvoj djetetova identiteta i razvoj pozitivne slike o sebi.

Etnografski zapisi poput fotografija, audio i video snimaka, transkripata razgovora, anegdotskih bilježaka i zapisnika, različitih grafičkih reprezentacija jedno su od preduvjeta za stvaranje kvalitetnog odgojno-obrazovnog procesa. Omogućuje odgajatelju kvalitetan uvid u djetetov razvoj, učenje i razumijevanje svijeta. Daje djetetu do znanja da se njegov rad uvažava i cijeni te mu pomaže da samo sebe bolje razumije. Ponovnim pregledavanjem nakon nekog vremena dijete i odgajatelj mogu uvidjeti do kakvih je novih spoznaja dijete došlo. Odgajateljima i stručnim suradnicima dokumentacija služi za raspravljanje kako projekt treba dalje napredovati.

Ključne riječi: Reggio koncepcija, Loris Malaguzzi, rad na projektu, etnografski zapisi, dokumentacija

8. Summary

This paper deals with ethnographic records (documentation) in the Reggio concept. Reggio pedagogy falls under the alternative concept of today and is in addition to the concept of the Montessori and Waldorf conception, which is one of the most common concepts. The founder of Reggio's pedagogy is Loris Malaguzzi in the middle of the 20th century. The basic of Reggio concept is project working and the main starting point is the child and his interest. The features of Reggio pedagogy are: the image of the child as a competent human being, project form, pedagogical documentation, environment organization, partnership between the family and kindergarten. Child has a hundred languages and it is educator's task to develop the child's identity and his positive self-image.

Ethnographic records such as photographs, audio and video recordings, conversation transcripts, anecdotal notes and logs, various graphic images are very important for creating a quality educational process. It provides the educator a good insight into the child's development, the way he learns and understands the world. It gives the child the knowledge that his work is respected and appreciated and helps him to understand himself better. After some time by re-examining the child's work, the child and educator can find out what has changed and on what new level the child has come to. Documentation helps educators and consultants to discuss about the project progress.

Key words: Reggio concept, Loris Malaguzzi, project working, ethnographic records, documentation

9. Literatura

KNJIGA:

1. Ličina, B.; Previšić V.; Vučak S. (1992). *Prema slobodnoj školi*. Zagreb: Institut za pedagoška istraživanja Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
2. Miljak, A. (2007). *Teorijski okvir sukonstrukcije kurikuluma ranog odgoja*. U: Previšić, V. ur.: *Kurikulum- teorije-metodologija-sadržaj i struktura*. Zagreb: Školska knjiga, str. 205-249.
3. Nenadić-Bilan, D. (2014). *Kreativnost u Reggio pedagogiji*. U: Bacalja, R., Ivon K., ur.: *Dijete i estetski izričaji*. Zadar: Sveučilište u Zadru – odjel za izobrazbu učitelja i odgajatelja, str. 27-37.
4. Slunjski, E. (2006). *Integrirani predškolski kurikulum – rad djece na projektima*. Zagreb: Mali profesor
5. Slunjski, E. (2006). *Stvaranje predškolskog kurikuluma u vrtiću organizaciji koja uči*. Zagreb: Mali profesor
6. Slunjski, E. (2012). *Tragovima dječjih stopa*. Zagreb: Profil
7. Vrgoč, H. (1992). *Nova koncepcijsko-programska usmjerenja – iskustva u primjeni i projekciji razvoja predškolskog odgoja u Hrvatskoj*. Zagreb: Hrvatsko pedagoško – književni zbor

ČLANAK U ČASOPISU:

8. Špoljar, K. (1994). *Razvoj djetetova identiteta*. *Zrno: Obitelj i vrtić*. 10, str. 20-21.

INTERNET:

9. <http://interactionimagination.blogspot.hr/2013/03/the-relevance-of-loris-malaguzzi-in.html>
10. http://www.unizd.hr/Portals/50/zbornici/Zbornik%20dijete_%20compressed.pdf
11. [file:///C:/Users/Frank%20Marijan/Desktop/79_DVO_4_Kako_koristiti dokumentaciju u funkciji razvoja kurikuluma.pdf](file:///C:/Users/Frank%20Marijan/Desktop/79_DVO_4_Kako_koristiti_dokumentaciju_u_funkciji_razvoja_kurikuluma.pdf)
12. <http://cvit-mediterana.hr/djecji-vrtic/grlica/>

10. Popis slika

- Slika 1. Ogledala u sobi dnevnog boravka (str. 21).
- Slika 2. Glazbeni centar (str. 21).
- Slika 3. Hodnik (str. 22).
- Slika 4. Dio sobe dnevnog boravka 1 (str. 22).
- Slika 5. Dio sobe dnevnog boravka 2 (str. 22).
- Slika 6. Dio sobe dnevnog boravka 3 (str. 23).
- Slika 7. Dio sobe dnevnog boravka 4 (str. 23).
- Slika 8. Dio sobe dnevnog boravka 5 (str. 23).
- Slika 9. Kutak za roditelje (str. 24).
- Slika 10. Bunar (str. 24).
- Slika 11. Radovi na temu „Licitarska srca“ (str. 26).
- Slika 12. Izjave djece na temu „Kukičanje“ (str. 27).
- Slika 13. Tradicijski obrt-uzgoj vinove loze (str. 27).
- Slika 14. Likovni radovi na temu „Valovi“ (str. 28).
- Slika 15. Plesni izraz „Balet“ (str. 28).
- Slika 16. Izlaganje radova „Kuća“ (str. 29).
- Slika 17. Glazbeni izraz (str. 29).
- Slika 18. Izlaganje radova „Maslina“ (str. 30).
- Slika 19. Izlaganje radova „Zvonik sv. Duje (str. 30).

SVEUČILIŠTE U SPLITU

FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

kojom ja *Dobriła Vranković*, kao autor/ica završnog rada dajem suglasnost Filozofskom fakultetu u Splitu, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom:

Etnografski zapisi u Reggio koncepciji predškolskog odgoja

koristi na način da ga, u svrhu stavljanja na raspolaganje javnosti, kao cjeloviti tekst ili u skraćenom obliku trajno objavi u javnoj dostupni repozitorij Filozofskog fakulteta u Splitu, Sveučilišne knjižnice Sveučilišta u Splitu te Nacionalne i sveučilišne knjižnice, a sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom.

Korištenje završnog rada na navedeni način ustupam bez naknade.

Split, 10. srpnja 2017.

Potpis:

SVEUČILIŠTE U SPLITU

FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja *Dobriła Vranković*, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce *Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja*, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 10. srpnja 2017.

Potpis:
